

Kaj pokonci drži Center Rog?

Pogovor z arhitektom Borisom Bežanom iz Studio BAX

Ana Lovrec Medved

Center Rog, skoraj kontroverzna stavba v središču Ljubljane, je v zadnjih desetletjih preživela mnogo sprememb, zdaj doživlja še eno, upamo, da za nekaj časa zadnjo. Prenova Centra Rog, ki jo vodi arhitekt Boris Bežan iz arhitekturnega studia BAX, se je pravkar končala, v času del pa so se arhitekti in gradbeniki srečevali z različnimi presenečenji. Z Borisom Bežanom smo se pogovarjali o konstrukcijskem vidiku prenove Centra Rog in o tem, s kakšnimi izzivi so se spoprijemali pri projektiranju in gradnji.

Kako ste se v osnovi lotili natečaja in projekta Centra Rog? Konstrukcijsko je stavba precej zahtevna, po vaši idejni zasnovi se vidno deli na dva dela. Kako je potekala zasnova konstrukcije? Kako nov prizidek pomaga stari konstrukciji nekdanje tovarne in kako ste z novo konstrukcijo povezali program centra?

Osnovna ideja, ki je bila zasnovana v času natečaja, je predvidevala veliko večji center, ki bi imel tudi veliko večnamensko dvorano na območju dvorišča in celo stolpič, kjer naj bi bil hotel. Potem se je projekt z leti zreduciral na nujno potrebno za ohranitev obstoječe stavbe. Naša glavna zamisel, v primerjavi z drugimi natečajnimi rešitvami, je bila, da poskušamo ohraniti celovit prostor hale v tovarniškem traktu, ki je široka med 9 in 10 metrov ter dolga 120 metrov. Bili smo eni redkih, ki nismo ožali prostora. Druge rešitve so prostor delile in dodajale hodnik, s čimer se uniči konstrukcija, ki je dokaj enotna med obema fasadama. Če na sredino postaviš steno, potem notranjosti industrijske proizvodne hale, ki je poleg južne fasade največja vrednost stavbe, ne moreš ohraniti.

Naš predlog je bil tudi, da se obstoječe jedro na sredini objekta, ki ni več služilo svojemu namenu in je bilo naknadno dodano, odstrani, na severno fasado pa se doda prizidek, ki prevzame servisne dele programa. Tako so dvorane ostale namenjene ključnemu programu, kot so ateljeji, večnamenski prostori, dvorane itd. Nov hodnik s sanitarijami, stopnicami, požarnimi stopnicami, jaški ter celotnim horizontalnim razvodom vseh inštalacij pa je v prizidku. Hkrati je nov prizidek tudi deloma statična sanacija, saj prevzame vse tisto, kar obstoječemu objektu manjka, tako da v obstoječem objektu ni treba zakrivati konstrukcije in jo lahko prezentiramo, kot si zasluži.

S severnim prizidkom smo sanirali tudi severno fasado, saj objekt ni bil izoliran. Na južni strani to ni taka težava, čeprav smo kljub temu na notranji

strani dodali nekaj izolacije, medtem ko je na severni strani problem večji. S prizidkom smo dosegli, da polovice fasade objekta ni bilo treba termično sanirati. Prizidek tako rešuje več izzivov naenkrat.

Programsko smo prizidek definirali kot vertikalni fojer. Je javni del zgradbe, vsakemu dostopen, hkrati pa z lahko jekleno konstrukcijo in steklom ne posegamo v obstoječo v fasado, ampak jo pravzaprav z vidno povezavo celo poudarimo in ohranimo. Ta zdaj postane notranja fasada, ki ločuje novi in stari prostor. Ko hodiš po prizidku, se srečaš s starim, s historičnimi okni in vrati v originalnem rastru. Tako je jasna ločnica med starim in novim, ki sta hkrati povezana, a kontrastna.

Gradbena zanimivost prizidka je tudi, da je vidni del jeklene konstrukcije v celoti zvarjen na gradbišču, prav tako tudi podkonstrukcija steklene fasade.

Stavba starega Roga je bila na nekaterih mestih v precej slabem stanju, kako ste se lotili prenove konstrukcije in kako je potekala?

Konstrukcijsko je bil projekt zelo zahteven. Ne toliko, ker bi gradili nekaj res konstrukcijsko zahtevnega, ampak predvsem zaradi sanacije objekta. Tu se je pojavljalo več stvari, najzahtevnejša je bila sanacija obstoječega objekta s karbonskimi trakovi in vlakni. V karbon je bilo treba namreč obleči vso konstrukcijo, praktično vse nosilce in stebre, ki so nepravilnih ekspresivnih oblik, deloma po zunanji, predvsem pa po notranji strani, povezati je bilo treba določene elemente itn. Izkazalo se je, da so bili sekundarni nosilci premalo močni, zato je bilo karbonsko ojačanje potrebno pri večjem delu konstrukcije, kot je bilo sprva pričakovano.

Po drugi strani je objekt že drugič adaptiran. Prvotno je bil Rog pritličen objekt z mansardo, grajen iz opeke. Potem so leta 1882 odstranili mansardo

in nad opečnim pritličjem zgradili skeletno konstrukcijo iz betona, ki so jo povezali s konstrukcijo pritličja. Konstrukcija je bila tako narejena v dveh obdobjih, z dvema popolnoma različnima konstrukcijskima sistemoma. Nam tako ni preostalo drugega, kot da ojačamo tako betonski kot opečnati del, tega pa smo morali obrizgati še z dodatno betonsko oblogo. Izkazalo se je tudi, da objekt pravzaprav nima temeljev, zato jih je bilo treba narediti.

Tretja in dodatna stvar je prizidek na severni strani. Jedra prizidka so skupaj s posegi v obstoječo konstrukcijo objekt pomagala statično tako stabilizirati, da ustreza varnostnim standardom.

Objektu smo morali res na vse načine pomagati, da smo ga ohranili. Standardi potresne varnosti so bili nekoč popolnoma drugačni, kot so danes, saj so se sčasoma bistveno spremenili in izboljšali. Seveda je varnost danes na prvem mestu, tako da tudi objekte, ki so spomeniki ali polspomeniki, saniramo tako, da so potresno varni.

Kakšen je bil potek gradnje? Ste med gradnjo odkrili kaj nepričakovanega, ste se srečali s kakšnimi posebnimi težavami?

V obstoječi stavbi smo odstranili vse stavbno pohištvo, ker je bilo v res slabem stanju. Za precej dobro se je izkazala streha, vendar smo naknadno ugotovili, da je bilo na njej več bitumenskim plasti – skoraj 5 centimetrov – saj so jih ob vsaki prenovi samo dodajali. To smo morali seveda odstraniti. Med gradnjo smo ugotovili, da je bil južni prizidek ob Ljubljani zgrajen brez armature, čeprav naj bi bil iz armiranega betona. Tako smo morali dodati armaturo z notranje strani in jo zaliti z brizgalnim betonom, da je objekt zdaj vsaj deloma armiran. Čeprav gre za dvonadstropen objekt, današnji standardi zahtevajo vsaj nekaj armature, zato smo to sanirali. Protipotresno ojačanje osrednjega dela smo rešili z dvojnim jeklenim križem, ki je bil po delih vstavljen v obstoječo konstrukcijo. Tako smo ohranili enoten prostor v prvem nadstropju.

Dodatne strukturne elemente smo poskušali narediti spoštljivo do obstoječega objekta, kar je bila seveda tudi želja Zavoda za varstvo kulturne dediščine, ki je pri projektu sodeloval od začetka do konca. Želeli smo, da se notranji prostori, ki so konstrukcijsko tudi najbolj zanimivi, ohranijo. Gre namreč za tovarniški objekt, ki je imel prvi v Sloveniji skeletno konstrukcijo, kar je bila takrat novost v regiji. Hkrati je bila konstrukcija kljub armiranobetonskim nosilcem zasnovana zelo ekspresivno, z loki, saj je bila geometrija še vedno vezana na prej zidane objekte, čeprav lokov pravzaprav niso potrebovali.

Tudi plošče med sekundarnimi nosilci so bile npr. debele samo okrog 8 centimetrov, kar je za današnje standarde zelo malo. A takrat mizarska dela in opaž niso bili dragi, zato je bil lahko opaž zelo kompleksen, posledično pa tudi konstrukcija. Iz opaža so v tem primeru morali narediti obokane nosilce

in stebre, ki imajo proti južni strani v prerezu obliko, recimo temu, našpičene T-ja. Nič od tega ni bilo preprosto opažiti.

Ko pogledaš, kako so se s tem ukvarjali, samo zato, da bi bil objekt bolj ekspresiven, da bi čim bolj zmanjšali porabo betona in vendar postavili zanimivo stavbo, vidiš, da je prav to odlika, ki danes ostaja kot spomin na tiste čase.

Omeniti moram tudi, da je stavba dolga 120 metrov. Ko smo začeli gradnjo, smo ugotovili, da vsako nadstropje po višini pada. V času, ko so nadgrajevali opečno stavbo, torej zidali novo prvo nadstropje, so morali zaradi posedanja obstoječega objekta v velikosti skoraj pol metra po celotni dolžini zgradbe uloviti »novo horizontalo«. Po nadgradnji se je objekt še naprej posedal, tako da je višinska razlika med enim in drugim koncem zgradbe bila tudi v nadstropjih skoraj 15 cm. Tako smo morali posikati rešitev in se odločiti, kako z novimi polnili in tlaki »zravnati« nivoje, saj po današnjih standardih tlakov ne moremo več polagati v naklonu. Posledično je bilo potrebno reševati probleme, ki pri tem nastanejo, recimo okenski konvektorji, so bili pri enem oknu dimenzijsko ustrezni, pri drugem pa ne več. Ves objekt je pač, kot pravimo, nekoliko »viga vaga«, ker so tako včasih delali. To je značilno za skoraj vse objekte iz preteklosti, natančnost žal ni bila na takšni ravni kot danes. Tega s prostim očesom ne opaziš, ko pa enkrat objekt odpreš in ga želiš sanirati, razlike pridejo zelo do izraza.

Skoraj ni bilo stvari, ki bi bila takšna, kot smo prvotno pričakovali. Posledica je bila, da smo morali celotno konstrukcijo ojačati.

Bi za konec dodali še kakšno anekdoto?

Pri odkopavanju prostora za garažo smo naleteli na podzemno pisarno industrialca, kot nekakšen bunker – in to se je zgodilo prav v času vojne med Rusijo in Ukrajino. Sicer smo morali ta bunker odstraniti, ker je bila tam načrtovana garaža. Seveda pa lahko ugibamo, zakaj si je takratni lastnik naredil podzemno pisarno in je že takrat mislil na težke čase. Za to pisarno so sicer obstajali načrti, ampak nihče ni vedel, kje je, dokler je na gradbišču pri odkopavanju delavci niso našli. Zdi se mi zanimiva zgodba in primerjava, glede na čase, v katerih živimo.

Center Rog

PROJEKTANTSKA EKIPA

Projektant: BAX studio

Arhitektura in oprema, javni del: BAX studio – avtorja Boris Bežan in Jaka Bežan;

Mendoza Partida studio – avtorja Mara Partida in Héctor Mendoza

Krajinska arhitektura: Bruto - Matej Kučina, Nika Čufer

Projektant gradbenih konstrukcij: Elea IC – Andrej Pogačnik, Uroš Grobelšek

Projektant elektroinštalacij: Nombiro (PZI) – Tomaž Dobrila;

Elin (PGD) – Štajdohar Dobrila

Projektant strojnih inštalacij: Nombiro – Peter Blažek, Blaž Vrčon

Investitor: Mestna občina Ljubljana, odgovorni za projekt

Jerneja Batič in Meta Gabron

Uporabnik: Center Rog

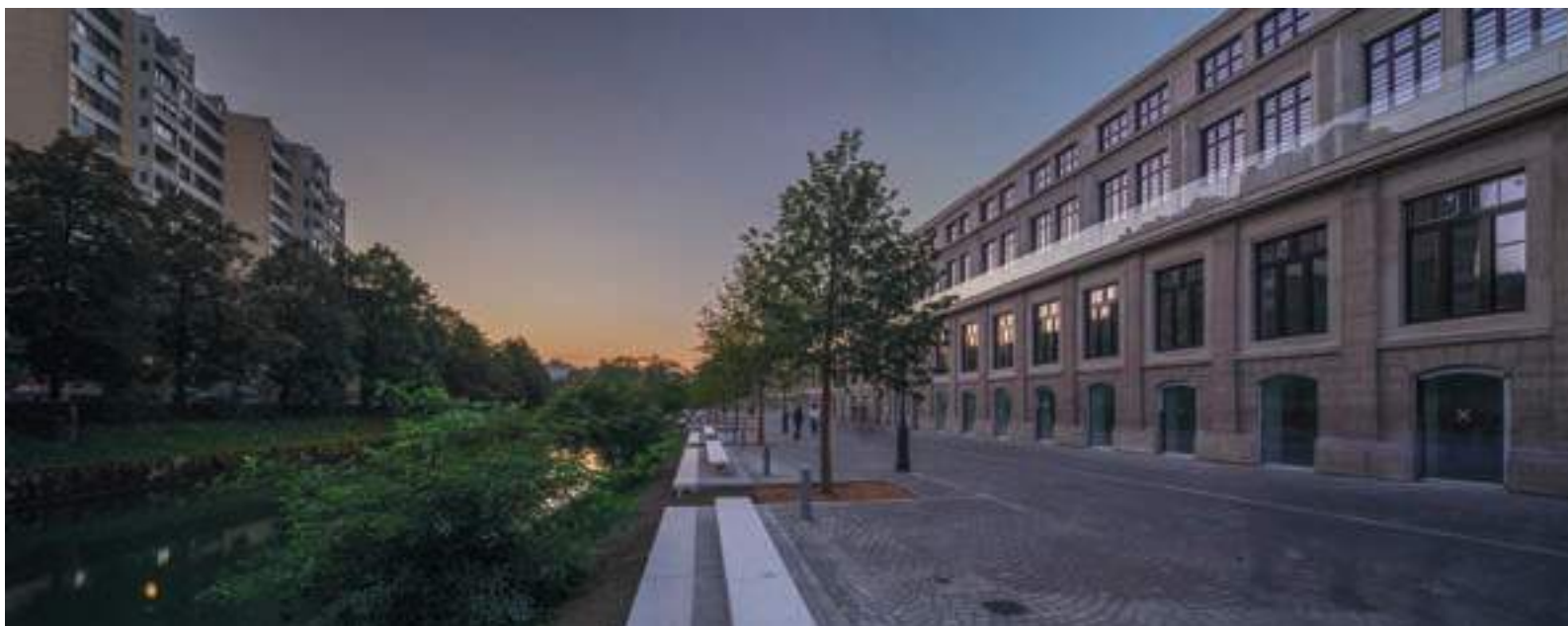
Konservatorski nadzor: ZVKDS, Tatjana Adamič

STAVBA

Lokacija: Trubarjeva ulica 72, Ljubljana

Leta načrtovanja: 2008–2021 (po delih)

Leta izvedbe: 2021–2023

Program: Javni objekt – delavnice, večnamenska dvorana, knjižnica, ateljeji, lokali, garaža ...

Naročilo: Javni mednarodni natečaj

Konstrukcija stavbe: Armiranobetonska in jeklena

Uporabljeni materiali: Beton, jeklo, karbonska vlakna, aluminij, steklo, teraco, cementni ometi ...

Fasada: Reflex, Alukonigstahl

Bruto površina: 13 000 m²

Investicija: okrog 17 milijonov evrov + DDV